

- естественнонаучного образования и информатизации. Рецензируемый сборник научных трудов. – М., 2012. – Т. 2. – С. 364–368.
2. Дистанционное обучение [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://www.web-learn.ru/index>.
 3. Соловова Е. Н. Методика обучения иностранным языкам : базовый курс лекций : [пособ. для студ. педвузов и учителей] / Е. Н. Соловова. – Просвещение, 2002. – 222 с.
 4. Полат Е. С. Формы и методы использования Интернет-ресурсов на уроках иностранного языка / Е. С. Полат // Иностранные языки в школе. – № 2. – 2001. – С. 34–39.
 5. Филон С. А. К вопросу о заочном обучении на факультете иностранных языков / С. А. Филон // Проектирование современного образовательного процесса: идеи, опыт, перспективы: материалы первой научно-практической конференции (Петрозаводск, 28 мая 2007 г.). – Петрозаводск : Изд-во КГПУ, 2008. – С. 119–122.

Анотація

У статті розглянуто основні поняття, моделі та характерні особливості дистанційного навчання. Обґрунтовано актуальність використання дистанційних технологій у навчанні англійської мови. Основний акцент зроблено на особливості організації навчального процесу з використанням дистанційних освітніх технологій під час навчання англійської мови. Представлено короткий огляд найбільш важливих служб, які можуть використовуватися в дистанційному навчанні.

Ключові слова: дистанційне навчання, особливості дистанційного навчання, змішані дистанційні освітні технології, організаційні форми дистанційного навчання, координатори дистанційного навчання.

Summary

The article describes the main concepts, models and characteristics of distance learning. It is emphasized on technologies in teaching the English language. The main emphasis is made on the features of organization of educational process using distance educational technologies for English language teaching. The modern model of distance learning organically absorbs both traditional and innovative, namely computer and Internet technology training. New methods and learning technologies that meet the telecommunication environment are discussed. The positive features of this training are distinguished. A brief overview of services that can be used in distance learning is provided. In order to do an independent study of material more transparent and structured, you can use the distance learning system “Moodle”, which created a number of courses designed to provide the organization of distance learning for students.

Keywords: distance learning, especially e-learning, blended distance learning technologies, organizational forms of distance learning, coordinator of distance learning.

УДК 821.161.2:82.09+94(477.64)

Пухальська Г. А.,
кандидат педагогічних наук,
Державна льотна академія НАУ (Кіровоград)
g_puhalskaya@mail.ru

ЛІНГВОСТИЛІСТИЧНИЙ АНАЛІЗ ПОЕЗІЙ ЯРА СЛАВУТИЧА ЯК ЗАСІБ ПОГЛИБЛЕННЯ МОВНОЇ КОМПЕТЕНЦІЇ СТУДЕНТІВ ТЕХНІЧНИХ ВНЗ

У непростих умовах утвердження України на міжнародній арені, надто з огляду на події, пов'язані з кризою на Сході, як ніколи раніше гостро постало питання піднесення української мови в статусі державної, забезпечення використання її практично в усіх сферах громадського й державного життя. Досконале,

ґрунтовне володіння українською літературною мовою в повсякденно-діловій діяльності на сьогодні є обов'язком кожного фахівця. Мовні дисципліни у вищих технічних навчальних закладах – надійна запорука не тільки підвищення мовної освіченості студентів та сприяння гуманізації освітнього процесу, але й вагомий фактор підвищення культурного рівня й створення відповідного іміджу майбутньої технічної інтелігенції України.

Отож, реформа вищої школи, її принципове спрямування на реалізацію провідних освітніх положень Болонської декларації дає можливість виконати соціальне замовлення суспільства щодо ґрунтовної мовної навченості студентів не лише гуманітарних вишів, а й майбутніх фахівців із різних галузей народного господарства. На державному рівні це завдання визначається одним із найбільш дієвих чинників формування особистості громадянина України, незалежно від його національності, на основі державної мови. Сучасний випускник вищого технічного закладу мусить мати не лише ментальне, але й набуте в процесі опанування природне “чуття” мови, а відтак і націленість на самовдосконалення, внутрішнє прагнення до знань, краси спілкування на високому культурному рівні й безпроблемної комунікації з людьми свого середовища. Іншими словами, технічним фахівцям українська літературна мова потрібна не лише як сукупність граматичних правил, а насамперед як загальна картина світобачення та світовідчуття, як засіб самоформування, самовираження в професійній діяльності та взагалі в суспільному житті.

Особистість Яра Славутича поєднує дві формотворчі стихії українського національного характеру: з одного боку – епічно-романтичний тип осідлого степовика-хлібороба, який “працею від зорі до зорі стягався й будував своє господарство” (Гарасевич М. Поет і критика, 1997. – С. 687), а з другого – непосидючий, неспокійно-темпераментний козак. Обидва вияви, художньо втілені в поетичній формі, мають широкий діапазон критики: поряд межують, доповнюючи й взаємозбагачуючи один одного, огляди всього доробку й окремого періоду чи конкретної збірки, дослідження тематичні й лінгвостилістичні і т.ін. Так, прикладом загального огляду є стаття М. Щербака “Полум'яне слово”, кількох збірок (перших чотирьох, надрукованих на момент рецензії) – студія В. Державина “Поезія Яра Славутича”, однієї збірки (“Маєстат”) – “Карбоване слово” Б. Грінвальдта, дослідження під кутом певної тематики – “Славутичеве християнство” В. Жили, лексичний внесок поета – “Неологізми Яра Славутича” Б. Чопика або “Славутичева мова” Д. Кислиці тощо. Отож, звертаючись лише до праць української діаспори, маємо в загальному всебічну й високу оцінку доробку Яра Славутича. З іншого боку, недостатній рівень використання лінгвістичних багатств поетичного спадку видатного земляка у школах та вузах України, відсутність методичних розробок та рекомендацій у фахових виданнях щодо його практичного осягнення в літературному, мовному й виховному контекстах актуалізують питання виведення з маргінальних позицій й адаптації художнього тексту митця до вивчення на шкільному й вузівському рівнях.

Наукову активність у вивченні творчої спадщини Яра Славутича на материковій Україні виявили насамперед вчені з Дніпра (Січеслава), Запоріжжя,

Тернополя, Херсона (видання колективних збірників). У 1990-х роках монографіями зреагували на поезію митця-емігранта К. Волинський, Т. Назаренко, П. Сорока, Ф. Погребенник. У XXI столітті монографічну “естафету” продовжили Л. Скорина (Черкаси) та Я. Розумний (Київ). Осягненню поетичних надбань діаспорного автора присвячують свої статті кіровоградці Г. Ключек, Л. Куценко, В. Марко, О. Домаранський, С. Колісник, А. Корінь і Т. Корінь, Ф. Шепель, Т. Яровенко та інші. У них – презентація різнопланового доробку митця, розмова про домінуючі теми й образи його творів. Уперше в дисертації Т. Яровенко “Історико-літературні дослідження творчості Володимира Винниченка, Євгена Маланюка та Яра Славутича: всеукраїнський та регіональний дискурс” зроблена спроба історіографічного огляду літературознавчих досліджень творчості письменника, у котрій зокрема наголошується, що вчені України підхопили пошукову “хвилю” закордонних колег: застосовуючи системний підхід, естетичний та порівняльно-типологічний методи, а також прийоми семіотичного аналізу, простежили реалізацію в ліриці спогадів митця про малу батьківщину, реконструювали окремі культурно-історичні, генетичні фактори, які впливали на становлення самосвідомості та творчої особистості Яра Славутича, створили уявлення про тематичну палітру його поезії [11, 11]. Спільними зусиллями визначена й жанрова система Славутичевої лірики: філософська, історіософська, інтимна тощо. Окремо постала, – наголошує дослідниця, – дотична лінгвостилістичному аспекту, “проблема поетики Яра Славутича, у контексті котрої розглядалися авторська версифікація, тропи, образна система, специфіка формування характеру героя в ліричному творі, символічність образів, художні засоби ретрансляції героїчного пафосу і т.ін.” [11, 11].

Лінгвістів України привабила насамперед особливість поетики, звукопис у його поезії, епітети й метафори як важливий засіб мистецького вислову (Л. Селіверстова). У площині мовотворчих досліджень поетичного спадку Яра Славутича постають аспекти: лексичне багатство його творів (Н. Сологуб, В. Тихоша), поетичний ономастикон та ідіюстиль (Л. Селіверстова), змістово-семантична естетика (В. Чабаненко), образно-тропеїчні, експресивні, лінгвостилістичні засоби Славутичевої поетичної мови (І. Гайдаєнко, І. Лопушинський, М. Пентилюк, С. Сірик) та інші. Н. Сологуб здійснила ґрунтовну монографічну розвідку “Мовний портрет Яра Славутича”, в якій дослідниця, аналізуючи ядро індивідуальної мовної картини поета – концептуальне слово “Україна”, – що поєднує всі нитки його художніх текстів з обов’язковим підпорядкуванням інших мовних засобів, показує “експресивно-оцінний зміст поетичного індивідуального словника” поета (С. Єрмоленко).

Тож об’єктом нашої розвідки є лінгвостилістичний аналіз поетичного спадку Яра Славутича, предметом – аналітика мовних особливостей окремих поезій першої збірки митця “Співає колос” (1945) діаспорними та материковими лінгвістами й літературознавцями, в тому числі й представниками кіровоградської філологічної школи. Мета статті полягає у спробі систематизації аналітичних засобів для практичного використання їх у подальшому знайомстві студентів технічних ВНЗ з лексичним розмаїттям української літературної мови.

Особливістю науково-критичної рецепції творчого доробку Яра Славутича в Україні, на відміну від поетапно-еволюційної в діаспорі, було потрактування його загалом, цілісно – від першого надрукованого вірша “Коню мій буланій” до створеного за частих відвідин України в останню – першу декади ХХ–ХХІ століть.

Як засвідчує величезний масив уснопоетичної народної творчості й українська класична література, найприкметнішою ознакою світосприйняття українця є первісно-гармонійне чуття природи. Саме оце коренево-глибинне проростання поезії Яра Славутича в народний ґрунт, зазначає К. Волинський, найбільш точно підмітив І. Костецький, кваліфікувавши початківця як поета “до мозку кісток українського”. Коментуючи наскрізну українськість поезії Яра Славутича, науковець наголошує на вагомій рисі поетики митця – гармонійності, яка “йде від щоденної праці”. Далі діаспорний літературознавець подає характеристику цієї “праці”: “Варте уваги його вибагливе добирання в **царині словництва**. “Узмежок”, “билиця”, “грозовистим”, “надгір’я”, “рвійне”, “вагота”, “вірлюк”, “гнідан”, “блискітки”, “виярок” – це все слова вибрані і пересіяні, ні в якому разі не створені механічно, не схоплені нерозбірливою ненажерливістю, на яку хворіють молоді поети. Так само розумовим трудом даються здобутки і в **царині образности** – як “думками хмурячи смагляві чола”, “рябокорий плід”, “немов його створив іконописець” тощо” (Костецький І. Творчість Яра Славутича, 1978. – С. 150).

Потреби мистецьких виявлень вимагають експресивного творення реалій і різноманітних ознак, що насичені оцінними значеннями. Тому материковий мовознавець Н. Сологуб, розглядаючи індивідуальне словотворення Яра Славутича як засіб художнього пізнання дійсності, що “стимулює пошук нових мовно-поетичних засобів” [8, 45], особливу увагу звертає на неологізми поета, серед яких новотвори афіксального типу, а саме: іменники суфіксального, суфіксально-префіксального й безафіксного типу, покликані передавати експресивні найменування різного роду реалій, осіб, абстрагованих ознак тощо (**окрилля** [7, 151, 251] (тут і далі марковано Надією Сологуб – Г. П.) – збірний іменник, який зустрічається кілька разів, наприклад, на позначення крил ворона, що надає віршеві урочистого звучання: *О вороне, свідку старий / Віків громового похмілля! / Куди запровадять вітри / Твоє вузлувате **окрилля**?* та в переносному значенні для урочистого позначення озброєності українських вояків у боротьбі з ворогом: *Це судного дня довгождана когорта / Підводить **окрилля** з шабель і вогнів; / Це слава козацька й гетьманська погорда / Вергають на ворога звагу і гнів* [8, 75]; прикметники суфіксального та суфіксально-префіксального типу (**югастиий** [7, 91] – утворений від дієслова югнути, тобто “швидкий”, “моторний”, надзвичайно доцільний при описі птахів, у мові Яра Славутича – постійний епітет: *Добуде списа, лука, чи домаху, / Чи самопала – і втікає страх. / Шугає степом, як **югастиий** птах, – / Його ніхто не сприйме за невдачу* [8, 93]; новотвори-дієслова – їх кількість незначна, що зумовлено специфікою дієслова як частини мови (**визбути** [7, 38] – експресивне утворення, що передає значення “цілковито забути”, вилучити зі свідомості: *О, любий діду! Вас давно нема... / Та ваше слово й поставну ходу / Я пам’ятаю – **визбути** несила / Той день на пасіці в дзвінкім саду* [8, 96]; а також “освіжені”

слова поетичного словника поета, приміром, прикметник **МОСКОВСЬКИЙ** у сполученні з різними тематичними шарами лексики постає виключно наснаженим чорними барвами, завдяки чому поетові вдається “передати всю складну гаму своїх переживань і ставлення до Росії, в якій він вбачає основну причину своїх нещастя і поневірянь. І особливо – до столиці, до центру Росії, де керує “згряя хижаків” (його слова)” [8, 105]: **МОСКОВСЬКІ** орди, **МОСКОВСЬКЕ** гаддя, кольору цинобри, **МОСКОВСЬКИЙ** кат, **МОСКОВСЬКА** різниця [...], **МОСКОВСЬКІ** трутні, **МОСКОВСЬКА** змора, **МОСКОВСЬКЕ** ненаситне зло, **МОСКОВСЬКА** навала, **МОСКОВСЬКИЙ** розгул, **МОСКОВСЬКЕ** мряковиння, **МОСКОВСЬКА** тюрма, **МОСКОВСЬКИЙ** гніт, **МОСКОВСЬКА** сваволя, ганьба **МОСКОВСЬКИХ** наруг, ворожа сталь **МОСКОВСЬКОЇ** коси, **МОСКОВСЬКІ** зайди, **МОСКОВСЬКА**, демонська рука, **МОСКОВСЬКЕ** кодло зловороже, **МОСКОВСЬКЕ** середньовіччя, через **МОСКОВСЬКІ** струпи [8, 105] тощо. На думку Н. Сологуб, Яр Славутич “таким чином реалізує свої філологічні знання (зокрема, положення про те, що семантику слова формує його дистрибуція, сполучуваність)” [8, 105].

Свого часу В. Боковський у статті “Живописець правди” наголосить на сполученні ліризму й дійсних історичних подій, що в результаті трансформується у виняткової сили узагальнювальний мистецький документ. Це особливо відчутно, на думку дослідника, у творах, де історія й людина взаємозалежні, і ніби злиті в єдину, нероздільну й самозаперечливу концепцію. Материковий дослідник П. Сорока взагалі категорично обстоює відсутність розриву (особливо у раннього Яра Славутича) між біографією і загальнолюдським, позаяк “він не мислить себе поза навколишнім середовищем і тим більше людським суспільством з його політичною барвою, а постійно усвідомлює себе живою нероздільною клітинкою цього великого організму, незмінно акцентуючи увагу на цій неперервній сув’язі” [9, 30]. Із останнім твердженням суголосні І. Лопушинський, який розглядає образно-тропеїчні засоби мови Яра Славутича, зокрема художньо виражальні функції метафори в політичній ліриці поета, С. Сірик, досліджуючи лінгвостилістику назв доріг, та І. Гайдаєнко в обсервації Славутичевих назов смаку і запаху. Усе вищезазначене певною мірою проектується на завдання нашої розвідки.

Із огляду на бажання поета перевидати через півстолітню межу свою першу поетичну добірку на степовій землі дитинства й юності, мала батьківщина поета за місцем народження (Кіровоградщина) відгукнулася її окремим виданням (Яр Славутич. Співає колос. Поезії / [післямова Т. Корінь]. – Кіровоград : “Степ”, Едмонтон, “Славута”, 1997. – 96 с.). Ошатна книжка привернула увагу прозорістю й стрункістю впорядкування, а також змістовним критичним супроводом, в основу якого лягла дипломна робота молодшої дослідниці Т. Корінь (Конак С. Запорізький збірник, 1998). На думку Т. Яровенко, автор статті-післямови зацікавлена передусім національним змістом книжки, що заявлено у назві й послідовно акцентується дослідницькими аспектами-спрямуваннями [10, 182–183], до котрих науковець зараховує передусім такі:

1) закоріненість ранньої поезії митця в національну стихію (“Дух, характер, тип, мова, пісня українця, спресовані в часі, звучать у ньому, живлять його героїв [...]. Своєю “українськістю” він є і буде впізаний на інших материках” [4, 79–80]);

2) біографізм, особливо в родинному аспекті, основою якого постає архетипний образ Матері-Берегині (поезії “На Різдво” з присвятою матері, “Мати”, “Матері”, “Пам’яті матері”, “Синів чекають матері” та ін.) [4, 80–84];

3) лексичне багатство поетичного словника як вияв української ментальності, включаючи рідко вживані слова й неологізми [4, 85];

4) кольористику в національно-забарвленому вияві (“...уже в перших віршах Яра Славутич досить часто вживає оце символічне поєднання двох кольорів: синього і жовтого з різними варіантами відтінків” [4, 86]);

5) створення своєрідної енциклопедії народно-аграрних знань, характерних для українсько-хліборобської свідомості й закріплених спадково з роду в рід [4, 86];

6) пейзажно-описове відображення рідного краю (“Створені ним пейзажі [...] (“Мариво”, “Посуха”, “Гарманування”, “Станція Долинська”) мені здаються гарними візитними картками України” [4, 90]);

7) цнотлива й водночас еротична інтимна лірика (“Це кілька нот (йдеться про сонети – Г. П.), із яких склався гімн першому коханню” [4, 90–92]) [10, 182–183].

Т. Яровенко наголошує, що в окремих випадках дещо учнівське слово Т. Корінь містить відгомін (або інтуїтивно-наукове передчуття) ґрунтовних наукових студій спадщини Яра Славутича (для прикладу можемо назвати згадувані вище дослідження словотвору поета “Мовний портрет Яра Славутича” Н. Сологуб чи “Неологізми Яра Славутича” Д. Чопика, аналіз колористики С. Тарабурою та ін.) й неупередженість в критичній оцінці відомих літературних явищ [10, 182–183].

Окрім цього, визначальною для нашого викладу, є думка, сформульована Т. Яровенко у статті про об’єднувальний мотив степу, щоправда, характерний не лише для зазначеної збірки поезій. Так, зазначає дослідниця, К. Волинський вважав, що “козацько-степова, хліборобська генеза митця суттєво проявилась у всьому світосприйманні Яра Славутича і на всю його літературну творчість наклала свій неповторний знак” [14, 255]; Т. Хом’як акцентує увагу на побудові поетом національного часопростору на стійкому асоціюванні України зі степом, що має своє вираження від фольклорних традицій; С. Тарабура номінує степ своєрідною призмою, крізь яку вимірюється позитивне й негативне в поезії Яра Славутича, що саме по собі засвідчує його степовий світогляд, а також космічне уособлення авторського міфу про “сталість і функціональну активність степової моделі світу, що її несуть із собою степовики, навіть опинившись далеко від рідної землі” [14, 255]; Н. Сологуб у розділі “Словесні засоби вираження образу України” досліджує мікрополе “степ”, яке, на думку дослідниці, займає “одне з основних місць у мові творів Яра Славутича” [14, 255]. Водночас Г. Ключек обґрунтовує причини живучості в часі збірки “Співає колос” “субстратом художності”, неординарною здатністю Яра Славутича до естетизації природи українського степу, яка постає у виразно сутнісному вимірі, тобто такою, що сприймалась більшістю людей і отримувала здатність залишатись “у довгому часі” [14, 255]. До головних моментів зазначеного процесу Г. Ключек передусім зараховує зачарованість митця силою родючості рідної землі (в іншому тексті – залюбленість Яра Славутича саме в

родючу силу херсонського степу), вбачаючи в цьому почутті вияв глибинної архетипності художнього мислення поета [14, 256].

Слід звернути увагу також на акцентовану Л. Куценком у статті “Ти мені – як примарна оаза” (Січеславський збірник, 1999. – С. 76–83) тему малої батьківщини, твори про котру *найосердечненіші* (визначення-неологізм Л. Куценка) й виділяються особливою емоційною наповненістю, тому що писані щирою душею і серцем поета [12, 218]. Образ рідного краю реалізувався Яром Славутичем, на думку Л. Куценка, в пейзажно-побутових рефлексіях (твори 1938–1940 рр.), віршах-спогадах (“Херсонські сонети” 1943–1945 рр.), ностальгійних поезіях 1950–1980 рр. та краєлюбних творах, народжених зустріччю з Україною після півсотлітньої еміграційної розлуки. Поезії перших двох груп народжувалися “із безпосереднього відтворення краси рідного краю, землі, на якій народився і виріс” [12, 218]. Звідси закоріненість поета у рідні херсонські степи, які “віками символізували життя краю” [12, 218].

Своєрідну генезу дитинства в життєписі й творчості митця простежує А. Крат у розвідці з промовистою назвою “Камертон дитинства у поетичному оркестрі Яра Славутича” [5, 76–81]. Незважаючи на відсутність у доробку поета творів для дитячої аудиторії, дослідник окреслює один великий образ дитинства, який червоною ниткою проходить крізь усю його творчість принаймні у двох площинах: віршів нейтрально описового, живописного характеру та віршів-спогадів, поетичних візій “романтичного, казково-ідеалістичного спрямування” [5, 76]. Характерною ознакою в рецепції зазначеного образу є з’ясування його *подрібненості* як в одному творі у формі “цільного згустку”, так і в низці поезій, коли розпорошені по тканині тексту складові логічно перегукуються між собою “на свідомому чи підсвідомому рівнях, [...] прочитуються як підтексти, зашифровані матриці, які треба розкодувати, *послугуючись ключем автобіографії поета, його спогадами, документальними свідченнями, зізнаннями*” [5, 76] (курсив наш. – Г. П.). І перша, і друга площини простежуються науковцем від першої збірки Яра Славутича “Співає колос”, поезії якої наповнені візіями дитинства у вербально вимальованих аудіо-, та візуальних картинках, у метафорах з “виразними фольклорними мотивами” (Т. Назаренко), що “підсилюють оборотність часу у поетичному космосі” [5, 76–77] митця.

А. Крат загострює увагу на контрасті як улюбленому прийомові поета: так, у поезії “Жар-птиця” ідилічній фабулі казки “контрастує надреалістична розв’язка [...], у середині якої прихований ще один контраст (“здобути щастя мушу”, застреливши жар-птицю, яка ховає від людей щастя у “скринях кам’яних”)” [5, 77]. До речі, протилежний “камертону дитинства” мотив означеної поезії пропонує М. Іванченко. На його думку, вирощена на ґрунті національних традицій творчість Яра Славутича, містить відгомін живої пам’яті людей про боротьбу за самостійність УНР, що й викликало до життя образ жар-птиці – провісниці зла [2, 7] і ставлення до неї, виражене в рішучих рядках:

І думав я: “Візьму вночі рушницю / Із килимів у діда на стіні, / Підстережу й застрелю ту жар-птицю, / Щоб відімкнути скрині кам’яні” [7, 7], що постає фактом своєрідної ініціації ліричного героя. В іншій розвідці дослідник наголошує на пошуках поетом способу для відімкнення кам’яних скринь з прихованим

людським щастям: цього разу вони асоціюються, на думку М. Іванченка, з радянськими в'язницями [3, 30]. Думка слушна, на наш погляд, позаяк перший арешт Яра Славутича стався 1932 року під час пограбування родового хутора за примусової колективізації з депортацією т. зв. куркулів.

Якщо перегорнути сторінку діаспорної аналітики, слід нагадати несподіване потрактування нашого твору: наголосивши на продовженні традицій Т. Шевченка, І. Франка й Лесі Українки, В. Жила говорить про чимале місце *ідей прометеїзму* в доробку Яра Славутича. Дослідник убачає джерела зазначеного мотиву ще в ранній творчості поета, зокрема в ідеї “Жар-птиці” (1938) та в багатій образній системі вірша “її очі”, крізь який проходить наскрізно символіка прометеїзму, наближуючи сонет до поетики народної пісні [1, 79–81]. Прометеїзм відлунює також в “Правдоносцях”, що пояснюється дослідниками як результат посиленої уваги автора до суспільно-політичного життя, яке наповнюється в поезіях збірки “новим *прометеївським* змістом” [1, 81] (тут і далі маркований курсив Володимира Жили – Г. П.).

Окрім цього, науковець зосереджує увагу на символізмі назви дев'ятої збірки митця “Живі смолоскипи”. На переконання науковця, така назва актуалізує “головну ідею твору, показуючи складні психологічні загострення” [1, 83]; при цьому прометеїзм у тексті не розпорошується, нівелюючись просто до фразеологізму, оскільки він постійно відроджується потребами, “бажаннями та ідеалами народу” [1, 83]. Дослідник аргументує тезу світовими образами (мати-страдниця Ніоба, біблійний куц тощо), вжитими Яром Славутичем у збірці, і протиставленням незвичайному образів *знищення вогнем фізичної субстанції* людини *незнищений образ* її невмирущої духовності, що “спалахує перед нами новими значеннєвими відтінками” [1, 84]. Отож, підсумовує В. Жила, Яр Славутич “розкрив у своїй творчості нові грані прометеївських мотивів і показав їхню вагу з погляду вічності” [1, 86].

А. Крат демонструє глибоке знання поетом дитячої психології на прикладі протиставних ситуацій, які слугують для аналізу характеру героїв, реальності й фантастичності об'єктів та обставин, змальованих автором (“Кмітливі”). Окрім цього, дослідник не заперечує відвертого тяжіння поета до “віршів анімалітичної та плантативної тематики” (О. Астаф'єв), проте звертає увагу “на виразний акцент орнітологічних дитячих асоціацій Яра Славутича” [5]. Для подальшого аналізу обирається поезія “Шуліка”, в якій романтично-безхмарне сприймання світу заступає в дитячій уяві “глибинну сутність внутрішнього світу хижака” [5, 77], бо ця істина в силу вікових меж недосяжна для дитячого розуміння. Але за спогадовими штрихами “постає хистка грань метаморфічності” [5, 77] (зауважмо, метаморфічності “позірної”, гіпотетичної, але інтуїтивно відчутної й наснаженої змістом і всім художнім інструментарієм твору) до рубежа обірваної батькової фрази, що вінчає вірш: “Чудний ти, синку. / Та вона ж хапає малих курчат...” [7, 7], за якою “лишається простір для усвідомлення дитиною сутності буття в цьому світі” [5, 78].

Дещо по-іншому розглядає зазначений твір С. Пінчук: не заперечуючи принципу контрастного зображення, а відтак і протиставної інтерпретації одного

й того ж об'єкта, дослідник робить висновок, який окреслює лише зовнішній вияв авторського бачення образу шуліки: *“Романтичність і одухотвореність сина, який заздрить бійцівським якостям шуліки, розбивається об тверезий практицизм батька: він сприймає шуліку тільки як шкідника, що може завдати відчутних збитків у нехитрому селянському господарстві“* [6, 22] (курсив наш. – Г. П.).

Через багато років у вірші *“Приснилось: у рідних степах...”* (1974) поет знову звернеться до образу шуліки, але, за спостереженням А. Крата, трансформованого з об'єкта дитячого захоплення в образ-символ (тезу/антитезу) – *“роковану долю”* [5, 78]. Те ж саме простежується і з поверненням у поезії *“На різдво”* (1970) образом жар-птиці, який через роки пройшов катарсис, що бачиться в його якісних змінах (*“і понад хатою в лету жар-птиця, що ловить зорі й знає майбуття”* [7, 7]) [5, 80–81].

Завершуючи питання орнітологічних захоплень Яра Славутича, звертаємо увагу на потрактування цитованим вище С. Пінчуком образу лелеки з однойменної поезії. Дослідник передусім відзначає близькість поетики зазначеного сонету до поетики Ш. Бодлера – зокрема його вірша *“Альбатрос”*:

Палюче сонце над широким Нилом / Йому ще сниться. Спрагу пірамід, / Якими славний африканський світ, / Іще тримає під крилом змарнілим [7, 23].

Другою характеристичною ознакою твору постає його символічна ємкість *“при максимальній лаконічності форми”*: у чотирнадцяти рядках усі символічні образи, зосереджені в натурно деталізованих картинах сонета, складають *один символ*, що виражає морально-психологічний стан автора – ліричного героя *“волею обставин воєнної хуртовини відірваного від рідних пенатів, до яких він прагне всіма фібрами своєї душі”* [6, 23].

“Лелеки” датовано 1942 роком, тому названа дата, зважаючи на життєві обставини автора, є своєрідною відправною точкою потрактування далеко не споглядальної, як здається на перший погляд, сутності твору: *Скінчивши довгу путь, над рідним схилом / Проплив повільно і спустивсь між віт. / На давній клуні – скільки то вже літ! – / Гніздо чорніє кострубатим тілом* [7, 23].

І як оптимістичне утвердження досягнутої мети: *З'явилась подруга в живій сназі, – / І стрепенувся радісний лелека, / На варту ставши на тонкій нозі* [7, 23].

Яр Славутич проводить дитинство через минуле (*“розгубив дитинство між квіток”*), через розташований поки що паралельному сьогоденню поета вимір реального світу недалекого минулого, через межу майбутнього у всій його непривабливості, *“без будь-якого романтичного нашарування”* [5, 79] (*“Херсонські сонети”, “Правдоносці”, “Спрага”*). Але вже по той бік межі, після усвідомлення незамінності рідної землі ніякими розкошами чужини, *“дитинство постає уособленням витоку першоджерел людинобудови, яке замикається низинами дельти ув одне кільце”* [5, 80] (курсив наш. – Г. П.).

Дуже часто для передачі версифікаційної майстерності Яра Славутича дослідники вдаються до скрупульозного аналізу різноманітних за структурною будовою тропів одного з найбільш характерних творів поета. Так, С. Пінчук для подібного аналізу обирає сонет *“Став”* із циклу *“Херсонські сонети”*. Ми скористаємося форматом Т. Яровенко, який, по суті, є зразком практичного втілення

лінгвостилістичного аналізу С. Пінчука шляхом виокремлення образів у тканині тексту підкресленням із їх послідовним мовним коментарем:

“У люстрі вод любуючись на вроду, / Сплітають верби тінявий намет [7, 25],

1. Ужито метафору за принципом уподібнення. 2. Переоніфікація + метафора за подібністю і функцією.)

І шепче казку сонний очерет, / Забравшись плавом із мілкового броду [7, 25].

(Засіб анімалізації образу посиленними персоніфікаціями.)

Блакитновиду вистояну воду / Легкого вітру не гойдає лет [7, 25],

(1. Персоніфікація в поєднанні з неологізмом, тому що підкресленого прикметника немає в переносному слововжитку. 2. Метонімія, бо функції приписуються предмету.)

Лише, з гіллястих вирвавшись тенет, / Несе полям жадану прохолоду [7, 25].

(Також персоніфікація: прикметник надає означуваному слову якість живого предмета.)

Прозоре лоно тихої води, / О як люблю я, вкраявши ходи, / Помилуватись на поважний спокій – [7, 25]

(1. Вода, охарактеризована епітетами, уподібнюється іменником-персоніфікацією лоно. 2. Метафора від прямого значення сповільнити.)

В незнане царство голубе вікно, / Де ситий корол у сназі високій / Нуртує ставу непокірне дно [7, 25]!

(1. Складна метафора, пов'язана з попереднім терцетом. 2. Епітет у складі антропологізації живої істоти.) [13, 136–137].

Залишаючи під сумнівом вжите дієслово нуртує (автор перевів його з неперехідних до розряду перехідних), С. Пінчук робить висновок про великий комплекс дрібних деталей “і як ці деталі допасовані одна до одної і як вони складаються на його (твору – Г. П.) виняткову художню гармонію” [6, 24].

Досліджуються також в єдиній парадигмі розрізнені сонети (“Вечір”, “Липнева ніч”, “Удосвіта”), які, на переконання С. Пінчука, утворюють сонетний триптих, – одне із “поетичних досягнень Яра Славутича” [6, 26]. Свою тезу С. Пінчук обґрунтовує послідовним аналізом тропів зорового ряду в сонеті “Вечір”, де центральним, після персоніфікації *місяця*, постає метафоричний паралелелізм – *жовта пожежа* і *синє скло* ріки витворюють образ “українського вечора в стилі живопису Куїнджі” [6, 25]: *Гнучи перед зірками стан, / Виходить місяць, мов козак на стежу, – / Сріблестим росам ронить блискітки / І мимохідь розпалює пожежу / Над синім склом прозорої ріки [7, 26].*

Та в наступному сонеті створена поетом образність, – слушно зазначає Т. Яровенко, – переміщується із зорового ряду в слуховий, позаяк, на думку С. Пінчука, “ніщо так не підкреслює тиші, як звук” [6, 25], тому на перший план знову виступає засіб персоніфікації – з диханням прохолодного подуву з яру, з тихими ячменями й мовчазним просом під безмовними знаками метеора в глибині небес [13, 137]. Особливу увагу дослідник “зосереджує знову на звукових образах останнього твору триптиха, але, так би мовити, в іншому регістрі, коли все пробуджується” [13, 137], і вони “набувають багатодецибального звучання: деркач у росяному житі кричить, перепілки б'ють у гучні литаври, дзюркотливий

спів жайворонка стає лунким” [6, 26]. Разом із тим, митець активно використовує візуально-колеристичну гаму персоніфікованого сонячного ранку: *Яка висока й синя вишина! / Полоще гони тиша запашна, / Жовтогарячі зеленіють зорі, / А ген у полі – скільки зір сягне – / Лани застигли в радісній покорі, / Готові стріти сонце осяйне* [7, 27].

Отже, ми переконуємося, що всі словесні засоби підпорядковані створенню оптимістичної візуально-слухової симфонічної палітри твору.

Підбиваючи підсумки, маємо наголосити, що лінгвостилістика поезій першої збірки “Співає колос” і взагалі поетичного доробку Яра Славутича, аналітика мовних особливостей окремих поезій та груп і циклів із нього діаспорними та материковими лінгвістами й літературознавцями, у тому числі й представниками кіровоградської філологічної школи – зокрема Г. Ключеком, Л. Куценком, В. Марком, О. Домаранським, С. Колісником, А. Корінь і Т. Корінь, Ф. Шепелем, Т. Яровенко, спроба систематизації аналітичних засобів для практичного використання їх у процесі знайомства студентів технічних ВНЗ з лексичним розмаїттям української літературної мови, поглиблення знань законів і принципів української мови, зокрема, її фонетичних, граматичних та орфоепічних норм посередництвом філігранно вживаного українського слова поетом і мовознавцем, широко знаним за кордоном і в Україні, уміння слугувати лексичним багатством в різних сферах функціонування, тобто формування мовленнєвої компетенції, а відтак і формування особистості людини, її інтелекту, суспільного буття, – визначає, на нашу думку, перспективи подальшого науково-методичного пошуку в зазначеній лінгвістичній сфері.

Література

1. Жила В. Прометеївські мотиви у творчості Яра Славутича / В. Жила // Творчість Яра Славутича. – К. : Дніпро ; Едмонтон : Славута, 1997. – Кн. II. – С. 79–81.
2. Іванченко М. Поет-державник / М. Іванченко // Запорізький збірник. – К. : Дніпро, 1998. – С. 7–13.
3. Іванченко М. Козацька муза Яра Славутича / М. Іванченко // Херсонський збірник. – К. : Дніпро, 1998. – С. 29–42.
4. Корінь Т. Національні мотиви у збірці Співає колос Яра Славутича / Т. Корінь // Яр Славутич. Співає колос. Поезії / [післям. Т. Корінь]. – Кіровоград : “Степ” ; Едмонтон : Славута, 1997. – С. 75–94.
5. Крат А. Камертон дитинства у поетичному оркестрі Яра Славутича / А. Крат // Херсонський збірник. – К. : Дніпро, 1998. – С. 76–81.
6. Пінчук С. Поет чіткої, досконалої форми. (З поетики ранньої творчості Яра Славутича) / Степан Пінчук // Херсонський збірник. – К. : Дніпро, 1998. – С. 16–28.
7. Славутич Я. Твори. Том перший / Я. Славутич. – К. : Дніпро ; Едмонтон : Славута, 1998. – 469 с.
8. Сологуб Н. Мовний портрет Яра Славутича / Н. Сологуб. – К. : Дніпро ; Вінніпег : Українська Вільна Академія Наук, 1999. – 152 с.
9. Сорока П. Поетичний світ Яра Славутича / П. Сорока. – Тернопіль : Лілея, 1995. – 176 с.
10. Яровенко Т. С. Історико-літературні дослідження творчості Володимира Винниченка, Євгена Маланюка та Яра Славутича: всеукраїнський та регіональний дискурс: дис. ... к. філол. н. : 10.01.01 / Т. С. Яровенко. – Кіровоград : КДПУ ім. В. Винниченка, 2014. – 248 с.
11. Яровенко Т. С. Історико-літературні дослідження творчості Володимира Винниченка, Євгена Маланюка та Яра Славутича: всеукраїнський та регіональний дискурс : автореф. дис. ... к. філол. н. : 10.01.01 / Т. С. Яровенко. – Кіровоград : КДПУ ім. В. Винниченка, 2014. – 20 с.

12. Яровенко Т. Земле моя, що стелила барвінок під ноги... (поетичний образ малої батьківщини Яра Славутича в рецепції Леоніда Куценка) / Т. Яровенко // Науковий вісник Миколаївського національного університету імені В. О. Сухомлинського : [зб. наук. пр.] / [гол. ред. В. Д. Будак ; гол. ред. сер. О. С. Філатова]. – Миколаїв : МНУ імені В. О. Сухомлинського, 2014. – Вип. 4.14 (111). – С. 217–220.
13. Яровенко Т. Сонетарій Яра Славутича: канон, поетика, митець / Т. Яровенко // Наукові записки. Серія: Філологічні науки. – Кіровоград : РВВ КДПУ ім. В. Винниченка, 2015. – Вип. 142. – С. 135–140.
14. Яровенко Т. Степова тематика Яра Славутича: кінематографічні засоби рецепції / Т. Яровенко // Науковий вісник Миколаївського національного університету імені В. О. Сухомлинського : [зб. наук. пр.] / [гол. ред. комісії В. Д. Будак ; гол. ред. О. С. Філатова]. – Миколаїв : МНУ імені В. О. Сухомлинського, 2015. – Вип. 1 (15). – С. 255–258.

Анотація

У статті розглядаються питання поетики творчого доробку Яра Славутича, у контексті котрих – авторська версифікація, тропи, специфіка формування образної системи, символічність образів, художні засоби ретрансляції патріотичного пафосу і т.ін. Об'єктом розвідки постає лінгвостилістика поезій першої збірки “Співає колос”, аналітика мовних особливостей окремих поезій та груп з неї діаспорними та материковими лінгвістами й літературознавцями, в тому числі й представниками кіровоградської філологічної школи. Мета статті полягає у спробі систематизації аналітичних засобів для практичного використання їх у подальшому знайомстві студентів технічних ВНЗ з лексичним розмаїттям української літературної мови.

Ключові слова: аналітика, епітет, лінгвостилістика, мовні новотвори, метафора, персоніфікація.

Summary

In the article the problems of creative work of Yar Slavutich have been considered, which appear in the context of author's versification, tropes, specifics of the image system's forming, symbolism of appearances, poet's methods of transferring of patriotic pathos. The object of the research is lingvo-stylistics of the first collection's poetry "Wheat sings", its analysis of geometry of linguistic features of separate poetries and groups made by diaspora and main land linguists and literary critics, including the representatives of Kirovohrad philological school. The purpose of the article consists in the attempt of systematization of analytical facilities for the practical use in during the subsequent introduction of students at higher technical institutions with the lexical variety of literary Ukrainian language.

Keywords: analytic geometry, epithet, lingvo-stylistics, new linguistic formations, metaphor, personification.